

Ξενία: Η ιστορία και το design ενός καινοτόμου προγράμματος

Χριστίνα Ιωακειμίδου - 21/02/2024

Τα Ξενία υπήρξαν ορόσημα για την αρχιτεκτονική, το design και την τουριστική ανάπτυξη της Ελλάδας. Σήμερα, τίποτα δεν θυμίζει το αρχικό όραμα κατασκευής τους.

Κεντρική Εικόνα: Ξενία Καλαμπάκας | Πηγή εικόνας: doma.archi

Ο Άρης Κωνσταντινίδης είχε δηλώσει για τα **Ξενία**: «Και εδώ είναι που έφτασα, ο ίδιος, να γυρεύω να βρω τρόπους για μια τυποποίηση στην κατασκευή, αλλά και στη λειτουργική διάταξη, ώστε το κάθε αρχιτεκτονικό έργο να μην είναι ένα τυχαίο “γεγονός”...». Δυστυχώς, σήμερα, στις περισσότερες των περιπτώσεων, η εγκατάλειψη των χώρων ή η ολοκληρωτική αλλαγή του εσωτερικού design τους τους στερούν την αρχική σκέψη περί **ολότητας** και ενιαίας σχεδιαστικής αντίληψής τους. Στο παρόν άρθρο, θα προσπαθήσουμε να εστιάσουμε όχι μόνο στην αρχιτεκτονική των κτηρίων του προγράμματος αλλά και στο design των εσωτερικών τους χώρων, το οποίο ήταν εξίσου προσεκτικά σχεδιασμένο βάσει των αρχών του όλου και της ενδεδειγμένης έρευνας για την άρτια προσαρμογή τους στο τοπίο.

Λίγα λόγια για το πρόγραμμα

Γυρίζοντας πίσω στον χρόνο, η Ελλάδα μετά από τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο και τον Εμφύλιο προσπαθεί να ορθοποδήσει, στηριζόμενη σε αυτό στο οποίο ήδη από τις αρχές του 20ού αιώνα προσανατολιζόταν: τον τουρισμό -αν μη τι άλλο, μέχρι και σήμερα αυτή είναι η «βαριά της βιομηχανία». Έτσι, μετά το τέλος του ελληνικού Εμφυλίου, και με τη χρηματική βοήθεια των Αμερικανών (προερχόμενη από το Σχέδιο Μάρσαλ), ο ΕΟΤ επανιδρύεται το 1951 (η αρχική του ίδρυση πηγάζει πίσω, το 1929). Αυτή είναι και η πρώτη ή πρώιμη φάση του αρχικά πιλοτικού προγράμματος **Ξενία**, που θα διαρκέσει μέχρι και το 1957, με Διευθυντή τεχνικής Υπηρεσίας τον *Χαράλαμπο Σφαέλλο*. Η παρθενική προσπάθεια του Οργανισμού ήταν η δημιουργία *τεσσάρων* ξενώνων σε χαρακτηριστικές περιοχές της χώρας, οι οποίες, όμως, θα έπρεπε να πληρούν δύο προϋποθέσεις: την ανάδειξη του περιβάλλοντος ιστορικού χώρου και την άμεση απόδοση εσόδων με σκοπό την περαιτέρω χρηματοδότηση του έργου. Οι τοποθεσίες που προτάθηκαν από τον ΕΟΤ ήταν: οι Δελφοί (μελέτη από Δ. Πικιώνη), η Μύκονος (γνωστό ως «Ξενοδοχείο Λητώ», μελέτη Πρ. Βασιλειάδη), το Ναύπλιο (μελέτη του Κλ. Κραντονέλλη) και η Καστοριά (αρχική μελέτη Χ. Σφαέλλου και Μαρίκας Ζαγορησίου), ο καθένας από αυτούς για διαφορετικούς λόγους. Από τους τέσσερις τόπους, η Αμερικανική Βοήθεια ενέκρινε τους τρεις, καθώς η Καστοριά θεωρήθηκε, αρχικά, «επικίνδυνη» λόγω της εγγύτητάς της με τα σύνορα της Γιουγκοσλαβίας.

Τωρινή εικόνα του Ξενία Ναυπλίου | Πηγή εικόνας: [i.reddit.it](https://www.reddit.com)

Η δεύτερη φάση του προγράμματος -στην οποία καθιερώνεται ότι όλα τα κτήρια θα ονομάζονται καθολικά **Ξενία**, με υποκατηγορίες (συμπεριλαμβανομένων: πλαζ, τουριστικών περιπτέρων, μοτέλ, ξενοδοχείων, τουριστικών εστιατορίων, συντορικών σταθμών και τελωνείων κτλ.) ανά περιοχή, πχ Ξενία Ι, ΙΙ κοκ.- ξεκινά το 1957 και διαρκεί έως το 1967. Σε αυτή Προϊστάμενος της Υπηρεσίας Μελετών είναι ο αρχιτέκτονας Άρης Κωνσταντινίδης, ο οποίος συμμετείχε και στην πρώτη φάση μαζί με μία πληθώρα

σημαντικών Ελλήνων αρχιτεκτόνων, μηχανικών κτλ. Το πρόγραμμα φαίνεται να συνεχίζεται με επιτυχία, καθώς αρχίζει σταδιακά να συμπληρώνει τον μακρύ κατάλογο των χρόνων του Σφαέλλου, τροποποιώντας, ωστόσο, τη μορφολογία των κτηρίων, τα οποία τώρα, εκτός από την ένταξή τους στο περιβάλλον τοπίο, ακολουθούν τις αρχές της τυποποίησης για αισθητικούς και οικονομικούς λόγους. Όμως, δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι από την αρχή τα κτήρια του προγράμματος ποτέ δεν στόχευαν στην επίτευξη ενός μουσειακού χαρακτήρα, αλλά, όπως αναφέρει και ο Σφαέλλος: «... επιδιώξαμε σε κάθε περίπτωση να αφομοιώσουμε [...] τα τοπικά μορφολογικά και κατασκευαστικά στοιχεία, προσαρμόζοντάς τα στις οργανικές ανάγκες του κτιρίου μας και τα νεωτερικά υλικά». Αντιθέτως, η δεύτερη φάση ξεχωρίζει για την έκρηξη ανοικοδόμησης σε όλη τη χώρα, π.χ. σε Ηγουμενίτσα, Καλαμπάκα, Ολυμπία, Κρήτη, Γραφεία ΕΟΤ σε Ρώμη και Φρανκφούρτη κ.α., αλλά και για το χαρακτηριστικό στυλ των κτηρίων του Κωνσταντινίδη και την ανάγκη της πλήρους, αρμονικής ένταξης του κτίσματος στο τοπίο.

Τώρα λαμβάνονται περισσότερο υπόψη οι κλιματικές συνθήκες της περιοχής, ο προσανατολισμός του κτιρίου, η λειτουργικότητα των χώρων και η λιτότητα της κατασκευής, και προφανώς η τυποποίηση και η συνέπεια της χρήσης των υλικών. Όλα τα παραπάνω, φυσικά, αντανακλούν και στην εσωτερική διαρρύθμιση των χώρων και κυρίως στην επίπλωσή τους.

To design

Στις περισσότερες περιπτώσεις των εγκαταστάσεων του Ξενία, η επιμέλεια και η μελέτη της επίπλωσης, των κουφωμάτων κτλ., λαμβάνονται υπόψη από την αρχή του σχεδιασμού, ούτως ώστε να δημιουργηθεί μία ενότητα του όλου του κτιρίου. Για τον λόγο αυτόν, την επιμέλεια της επίπλωσης αναλάμβαναν κυρίως οι υπεύθυνοι αρχιτέκτονες του εκάστοτε κτηρίου.

Όπως και στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό, έτσι και στην επίπλωση, η διάταξη των όγκων και η εμφανής αναφορά των φερόντων/φερόμενων στοιχείων είναι χαρακτηριστικά που ποτέ δεν λείπουν από τα έργα της β' περιόδου. Επιπλέον, τα λεγόμενα *πολυγνώτια χρώματα* (ώχρα, μαύρο, λευκό και χονδροκόκκινο) είναι πανταχού παρόντα, εξαιτίας της χρωματικής εγγύτητάς τους με το περιβάλλον και της ικανότητάς τους να τονίζουν τα διαφορετικά μέλη των κατασκευών. Η όλη λογική της επίπλωσης κινείται σε έναν ορθογώνιο κάναβο 4x4, και δημιουργείται μέσα στους χώρους βάσει των αρχών της τυποποίησης, με ανάλογη αυξομείωση των όγκων για την καλύτερη εξυπηρέτηση των εκάστοτε αναγκών. Έτσι, ένα τυπικό δωμάτιο ενός ξενοδοχείου της β' φάσης περιλαμβάνει: ντουλάπα, τον χώρο των αποσκευών, το γραφείο, τα *τραπεζάκια του υπνοδωματίου και του χωλ*, και φυσικά το κρεβάτι. Το ίδιο μοτίβο ως προς το design των επίπλων συναντάται και στους εξωτερικούς-κοινόχρηστους χώρους.

Τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή των επίπλων είναι μία μίξη μεταλλικών σκελετών και ξύλων, υφασμάτων κοκ., ανάλογα με τον τύπο του αντικειμένου. Ωστόσο, η χρήση των διαφορετικών υλικών μαζί δεν είναι τυχαία, αφού συνέβαλε στην ανάδειξη των *φερόντων μελών* (εν προκειμένω του σκελετού) και των *φερόμενων*, δηλαδή της εκάστοτε επένδυσης.

Φυσικά, υπήρξε η χρήση του γυαλιού για την επίτευξη της ουδετερότητας, όπου κρινόταν αυτό απαραίτητο, αλλά και για τη θέαση στον περιβάλλοντα χώρο μέσω των μεγάλων ανοιγμάτων των κοινόχρηστων χώρων. Παράλληλα, η χρήση κρυφού φωτισμού για την ανάδειξη των ιδιαίτερων αρχιτεκτονικών στοιχείων εντάσσεται στο κτίριο, ενώ σε πολλά ξενοδοχεία και μοτέλ, που επιμελήθηκε κυρίως ο Κωνσταντινίδης, η επιπλέον διακόσμηση είναι άκρως λιτή.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι η πολυπόθητη ολότητα του χώρου επιτυγχάνεται σε πολλά Ξενία στα δωμάτια, μέσω του *κρεβατιού* που αποτελείται από ολόκληρη κατασκευή από βαμμένο μεταλλικό σκελετό, μασίφ διατομής L, και μαζί με τα τελειώματα των ποδιών και τις συνδέσεις (λάμες) αποτελεί ένα άκαμπτο σύστημα πάνω στο οποίο τοποθετείται ο σομιάς. Η όλη κατασκευή ολοκληρώνεται με την ξύλινη επένδυση (φερόμενη), που «φιλοξενεί» το στρώμα του κρεβατιού. Η *πολυθρόνα-σκαμνί* που συναντάται συχνά στα υπνοδωμάτια, ακολουθεί την ίδια λογική κατασκευής.

Ξενία Ανδρίτσαινας (επιμέλεια της Καίτης Διαλεισμά) | Πηγή εικόνας: femarch.s3.eu

Ξενία Ανδρίτσαινας (επιμέλεια της Καίτης Διαλεισμά) | Πηγή εικόνας: femarch.s3.eu

Ξενία Ηγουμενίτσας (επιμέλεια Άρη Κωνσταντινίδη) | Πηγή εικόνας: pbs.twimg.com

Τα Ξενία σήμερα

Δυστυχώς, τα Ξενία σήμερα δε θυμίζουν σε τίποτα το καινοτόμο πρόγραμμα του '50 και του '60, αφού μετά το 1967 άρχισαν σταδιακά να χάνουν τον χαρακτήρα τους. Λίγα είναι αυτά που εξακολουθούν να λειτουργούν, κάποια πλήρως ανακαινισμένα (π.χ. Ξενία Μυκόνου, Ξενοδοχεία Αμαλία, Αθηνών), ενώ τα περισσότερα που βρίσκονται σε επαρχιακές περιοχές (λ.χ. Ξενία Θάσου, Καστοριάς, Ηγουμενίτσας, Ναυπλίου κ.ά.) έχουν εγκαταλειφθεί πλήρως.

Το μοναδικό που έχει διατηρήσει σε μεγάλο βαθμό τον αρχικό του χαρακτήρα, είναι το Ξενοδοχείο Αμαλία στους Δελφούς, του 1963. Την ίδια εικόνα εγκατάλειψης παρουσιάζουν πολλά από τα λεγόμενα Ξενία χωρίς κλίνες, σε πολλές περιοχές της Ελλάδας, όπως η πλαζ της Καβάλας, ενώ τα Γραφεία τουρισμού του ΕΟΤ στο εξωτερικό έχουν σε πολλές πόλεις κλείσει από το 2010.

Εν λειτουργία πλαζ στην Καλαμίτσα Καβάλας (2022) | Πηγή εικόνας: kavala.citypedia.gr

Περαιτέρω ανάγνωση και πηγές:

Moussa, Myrianthe (2013). Πρόγραμμα Ξενία: Ονομασία, μελέτες + κατασκευές, τυπολογία & κατάλογοι έργων. Από: researchgate.net.

Georgiadou, Zoe (2016). Νεώτερη πολιτιστική κληρονομιά. Όταν η Ελλάδα αναζήτησε την οικονομική ανασυγκρότηση στον τουρισμό: Ο εσωτερικός χώρος στις εγκαταστάσεις φιλοξενίας. 10.13140/RG.2.2.17550.97606. Από: researchgate.net.

Διαβάστε ακόμη:

Τελικά ο William Morris έβλεπε στο μέλλον:

Stanley Kubrick: Τρόμος, φουτουρισμός και το νόημα του design

